

**Molière:
A Nők iskolájának kritikája. 1663.**

Dorante: Azt hiszi hát, Lysidas úr, hogy csak a komoly költeményekben van szellem és szépség, a komikus darabok pedig ostobaságok, és semmi dicséretre sem méltók?

Uranie: Én egyáltalán nem így vélekedem. A tragédia kétségkívül igen szép, ha értő kézzel nyúlnak hozzá; de a komédiának is megvan a maga varázsa, s állítom, hogy komédiát írni nem kevésbé nehéz, mint tragédiát.

Dorante: Kétségkívül, asszonyom, és ami a nehézséget illeti, aligha tévedne, ha a komédia serpenyőjébe valamicskével több súlyt vetne. Véleményem szerint ugyanis sokkal könnyebb nagy érzelmekre csigázni magunkat, versben dobni kesztyűt a szerencsének, vádolni a végzetet és káromolni az isteneket, mint annak rendje és

módja szerint megragadni azt, ami az emberekben neveltséges, és tetszetősen ábrázolni hibáinkat a színpadon. Aki hősöket fest, azt csinálja, amit akar: ezek tetszés szerint rajzolt arcképek, senki nem keresi bennük a hasonlóságot; csak rá kell hagyatkoznunk képzeletünkre, mely szárnyalásában gyakran elrugaskodik az igaz valóságtól, hogy megragadja a nagyszerűt. De annak, aki embereket fest, természet után kell festenie: portréitől azt kívánják, hogy hasonlítanak, és munkája semmit sem ér, ha nem ismeri rá benne korának embereire. Egyszóval, ahhoz, hogy ne kárhoztassanak, komoly darabokban elég értelmes és jól megírt dolgokat mondani; a többiekben azonban ez még korántsem elég: azokban tréfálkozni kell, és a tisztességes úriembereket megnevettetni nem mindennapi vállalkozás.

Rónay György fordítása

Hardouin de Beaumont de Péréfixe.
Robert Nanteuil metszete. 1663 körül.

A **Tartuffe** 1664. május 12-én Versailles-ban került színpadra, a hatalmas költségekkel királyi palotává bővített épület egy hétig tartó avatási ünnepségén. A darab első változatában három felvonásos volt, s mint a kor egyik verses újságírója tanúsítja, az udvar „igen mulatságosnak találta”. Egyházi és vallásos körökben azonban már nem fogadták ilyen jól, mondván, hogy Molière nemcsak az álszentséget, hanem az igaz hitet is gúny tárgyává teszi. A Tartuffe-ellenes szervezkedés egyik oszlopa az anyakirályné volt, a másik Hardouin de Péréfixe párizsi érsek, a király gyóntatója. Az anyakirályné a bemutatót követően tüntetőleg elutazott az udvarból, az érsek pedig kieszközölte a királytól a darab nyilvános előadásának betiltását.

1664 májusától kezdve Molière-nek csaknem ötéves küzdelmet kellett folytatnia, hogy a művet a nagyközönség számára is bemutathassa. Legfőbb ellenfele az Oltáriszentség Társasága nevű titkos szervezet volt, amely már 1664 áprilisában, értesülve a készülő vígjáték témájáról, úgy döntött, hogy az udvarban minden befolyását felhasználja a darab ellen.

Az Oltáriszentség Társaságát Henri de Lévis, Ventadour hercege alapította 1627-ben. Az egyesület az egyházi befolyás erősítését tekintette legfőbb feladatának az állami és a társadalmi élet minden területén. Dicséretes törekvéseik, például a szegények támogatása és a rabok sorsának enyhítése mellett sokan közülük meglehetősen kétes eszközökhez folyamodtak céljaik eléréséhez. Kémkedtek az emberek magánélete után, a szabadgondolkodással és politikai megbízhatatlansággal gyanúsíthatókat börtönbe juttatták, az általuk segélyezett protestánsokat egy idő után a támogatás megvonásával fenyegették, hogy áttérésre kényszerítsék őket, s egy fönmaradt dokumentum (párizsi szervezetüknek a marseille-ihez írott levele) szerint tagjaikat arra buzdították, hogy gazdag emberek bizalmába férkőzve értsék el az örökségnek az ő nevükre való iratását. Az Oltáriszentség Társasága mindvégig illegálisan működött, de az udvarban is számos támogatóra lelt, a legelszántabb közülük az anyakirályné, Ausztriai Anna volt.

Molière: Előszó a Tartuffe-höz. 1669.

Részlet.

Ha a komédiának az a hivatása, hogy az emberek hibáit megjavítsa, nem látom be, miért volnának kiváltságos hibák. Ez itt – (az álszenteskedés) – minden egyébnél veszélyesebb következményekkel jár az államban; és láttuk, hogy a színház igen hathatós eszköze a javításnak. Gyakran a szigorú erkölcsstan legszebb nyilai sem olyan hatásosak, mint a szatíra, s a legtöbb ember számára a korholás legjobb módja az, ha lefestjük hibáikat. Nagy csapás a bűnökre, ha nevelésessé tesszük őket a világ szemében. A szemrehányásokat könnyen vesszük, azt azonban, ha kigúnyolnak, nem bírjuk elviselni; eltűnjük, hogy rossz hírünk legyen, de azt nem, hogy nevelésesegek legyünk...

Rónay György fordítása

A libertinizmus

A szó a latin „libertinus”-ból ered, ami felszabadított rabszolgát, szabadost jelent; ebben az értelemben találkozunk vele még a XV. században is. A *libertinage* első, viszonylag ismert arculata a XVII. század elején alakult ki Franciaországban. Ekkor a libertinusok szabadgondolkodó filozófusok voltak, akik az ellenreformáció türelmetlen katolicizmusa elől visszavonulva zárt körökben ápolták a reneszánsz filozófiai és etikai örökségét. Garasse atya, jezsuita író, aki 1623 és 1625 között támadja őket, az alábbi leírást adja róluk: „A libertinus titkolózik és színlel; nyilvánosan hisz Istenben, de valójában csak a természetet imádja, s aláveti magát a végzet megváltoztathatatlan törvényeinek; (...) a libertinus fogalmán nem hugenottát, nem ateistát, nem katolikust, nem eretneket és nem politizáló embert értek, hanem olyasvalakit, aki a felsorolt elemek mindegyikéből van összegyúrva”. A XVII. század leghíresebb libertinus gondolkodói közé tartozott a filozófus Pierre Gassendi, akinek párizsi körébe a fiatal Molière több barátja is tartozott.

Guillaume de Lamoignon.
Robert Nanteuil metszete. 1659 körül.

Molière kezdetben a királyhoz fordult, majd 1664 nyarán a királynál időző pápai követen, Chigi bíboroson keresztül Rómához fellebbezett a francia főpapok ellen. Chigi bíboros semmi kivétivel nem talált a darabban, a helyzet mégsem változott. Pierre Roullé párizsi plébános vitáiraiban testet öltött démonnak nevezte a Tartuffe szerzőjét, akit komédiájával együtt nyilvánosan kellene elégetni. Felvevése nem volt következménye, a Tartuffe a főúri körök egy részét már meghódította. Szeptember végén a király öccsének kastélyában adták elő válogatott közönségnek, november végén pedig Condé herceg jelenlétében játszották, szintén zárt körben. Hogy Molière a nyilvános bemutató tilalma ellenére sem veszítette el XIV. Lajos kegyét, arról az is tanúsodik, hogy színtársulata 1665-ben elnyerte a „Királyi Társulat a Palais Royal-ban” címet.

1667. augusztus 5-én az épp Flandriában lévő király szóbeli engedélyére hivatkozva Molière bemutatta az időközben átdolgozott darabot párizsi színházában. Mivel sem az első, sem ez a második változat nem maradt fenn, csak részleteket tudunk az átdolgozás mibenlétéről. Az biztos, hogy három felvonás helyett ötre bővült a történet, és a címe is *Panulphe, avagy az Imposztor*-ra változott. Molière levette címszereplőjéről a papi ruhát, és csipkés világi öltözetet adott rá, hogy a nézők még véletlenül se gondolhassák Tartuffe-öt egyházi személynek; ritkított a Szentírásból vett idézeteken, és megváltoztatta a befejezést (ami az első változatban valószínűleg Tartuffe diadalával végződött): a jó uralkodó követe az utolsó utáni pillanatban hozza a megoldást és a megbocsátást megtévedt alattvalója számára. A jelentős változtatások ellenére Guillaume de Lamoignon, Párizs rendőrfőnöke már másnap betiltotta a darabot. Augusztus 11-én Hardouin de Péréfixe, Párizs érseke, kiközösítés terhe alatt megtiltotta a mű előadását, megtekintését, sőt elolvasását is.

A Tartuffe első kiadásának
címlapja. 1669.

A kazuisztika

a középkori katolikus egyházban az idők folyamán a gyónás és a penitencia gyakorlatából kifejlődött, az erkölcsi-vallási törvényeket egyes lelkiismereti esetekre alkalmazó eljárások rendszere. A kazuisztika segítségével például a gyóntató pap azt mérlegeli, hogy egy-egy konkrét cselekedet milyen mértékben meríti ki a bűn fogalmát, illetve hogy egy adott eset egyedi körülményei mennyiben enyhíthetik az elkövető felelősségét, esetleg olyannyira, hogy tulajdonképpen már nem is számít súlyos bűnnek a szóban forgó cselekmény. Már a középkor végén egész tankönyveket állítottak össze a lelkiismereti esetekről, de a kazuisztika legmagasabb kifejlődésre a jezsuiták által jutott.

Blaise Pascal: Vidéki levelek Kilencedik levél

(részletek)

Most pedig azokról a könnyítésekről fogok önnek beszélni – mondta a jezsuita –, amelyeket azért találtak ki atyáink, hogy a társalgásban és a nagyvilági ármánykodások terén a bűnöket az emberek elkerültessék. Egyike a legnehezebb feladatoknak a nagyvilágban a hazugság elkerülése. Kivált akkor, hogyha valakivel valami hamis dolgot akarok elhítenni. Erre nézve tesz kitűnő szolgálatot a kétértelműségekről szóló tanításunk, amely szerint „szabad kétértelmű kifejezéseket használnunk, más értelemben vétetve azokat hallgatóinkkal, mint amilyenben magunk értjük őket”, mint ahogy Sanchez mondja. – Ezt már régóta ismerem, tisztelendő atyám! – Mi ezt a tant már

annyira elterjesztettük – folytatta –, hogy mára már szinte mindenki ismeri. De tudja-e, hogyan kell magunkon segítenünk, ha nem találunk kétértelmű szavakat? – Nem tudom – válaszoltam. – Gyanítottam – mondta. Sanchez ugyanazon a helyen ezt mondja: „Meg lehet esküdni, úgy mond, hogy nem követtük el ezt vagy azt a dolgot, habár tényleg megtettük azt, úgy értvén magunkban szavainkat, hogy azt nem azon a napon, vagy szünetünk előtt tettük, vagy valami más hasonló körülményt gondolván alatta anélkül, hogy szavainknak olyan értelmük lenne, amely azt elárulhatná. Ez a ravaszkodás sok esetben fölötte kényelmes eljárás, és mindig igazságos, ha ez szükséges vagy hasznos az egészségre, becsületre vagy javainkra nézve.” – Hát az irigységet nehezebb lenne kimenteni, tisztelendő atyám? – Ez kényes dolog – mondta a jezsuita –, itt arra a finom megkülönböztetésre kell támaszkodnunk, amelyet Bauny atya nyújt. Mert az ő véleménye szerint „felebarátunk szellemi javának irigylése halálos bűn, ellenben a világi javak irigylése csak megbocsátható bűn”. – És mi okból, tisztelendő atyám? – Hallgassa meg: „Mert a világi javak birtoka oly csekély jelentőségű a mennyország megszerzése terén, hogy nem jön számításba Isten és a szentek előtt.” – De tisztelendő atyám, ha ezek a világi javak oly csekély jelentőségűek, hogyan engedhetik meg önök, hogy ezek megtartásáért embert ölhessenek? – Ön nem jól érti a dolgokat – mondta az atya –, azt mondjuk, a világi javak nem jönnek számításba Isten előtt, de azt, hogy az emberek előtt sem jönnek számításba, egy szóval sem állítjuk.

Dr. Rácz Péter fordítása

XIV. Lajos 1666-ban.
Robert Nanteuil metszete

Mihail Bulgakov: Molière úr élete (részlet) A nagy feltámadás

Ki tudja megvilágítani a színészet kanyargós útjait? Ki magyarázza meg nekem, hogy a darabot, amelyet 1664-ben és 1667-ben nem volt szabad előadni, miért játszhatják el az 1669-es évben? Ez év elején a király magához hívatta Molière-t, és így szólt hozzá:

- Megengedem önnek, hogy bemutassa a Tartuffe-öt.

Molière a szívéhez kapott, de uralkodott magán, tiszteletteljesen meghajolt a király előtt, és kiment. Azon nyomban hozzáfogott a próbákhoz. Tartuffe szerepét Du Croisy kapta, Molière maga Orgont játszotta, felesége, Armande pedig Elmírát. A feltámadt darab bemutatója, amelyet most Tartuffe avagy az Imposztornak nevezett el, február 5-én volt. Csak azt mondani, hogy a darab sikert ért el, kevés lenne. A Tartuffe párizsi bemutatója óriási színházi esemény volt, a bevétel olyan összeget ért el, mint azelőtt sohasem – kétezer nyolcszázhatvan livre-t.

A bemutató napján Molière levelet írt a királynak: „Sire! Egy nagyon becsületes doktor, akinél szerencsém van kezelteni magam, azt ígéri, hogy még harminc évvel meghosszabbítja az életemet, ha számára Felségednél egy kegyet kieszközlök. Azt feleltem erre neki, hogy nem kérek tőle ily sokat, és megelégszem azzal is, ha kötelezi magát, hogy nem öl meg engem.

Ez a kegy, Felség – az Ön vincennes-i kápolnájának ez idő szerint betöltetlen kanonoki állása. Merészelhetek-e én még mást is kérni Felségedtől éppen a Tartuffe nagyszerű feltámadásának napján, amely épp az Ön jósága által valósult meg? Ennek révén békültem ki az álszentekkel. Ennek következtében békülök ki az orvosokkal is.

Kétségkívül ez egyszerre túl sok kegy számomra, de talán Felséged számára nem oly sok. Tiszteletteljes reménységgel várom kérelmemre a választ.”

A kanonoki állás doktor Mauvillain fia számára került szóba.

A király magához hívatta Molière-t, és most újra, mint néhány évvel azelőtt, a Tartuffe három felvonásának első előadása után, kettesben maradtak. A király Molière-re nézett, és azt gondolta: „Lám, hogy megöregedett!”

- És mit tesz ez az orvos önért? – kérdezte a király.

- Sire! – felelte Molière. – Együtt beszélgetünk mindenféle dologról. Időről időre felír nekem orvosságokat, és ugyanolyan gondosan, mint ahogyan ő felírja azokat, nem veszem be őket, és mindig meggyógyulok, Felség!

A király elnevette magát, és Doktor Mauvillain fia azonnal megkapta az áhított kanonoki állást.

A Tartuffe harminchétszer került színre a színházi évadban, és amikor az évad végén számadást készítettek, kiderült, hogy a Fösvény bevétele tíz és félezer livre volt, a Dandin Györgyé hatezer, az Amphitryoné kétezer-százharminc livre, az Embergyűlölőé kétezer, Pierre Corneille Rodogune-je furcsamód nyolcvannyolc livre bevételt hozott a pénztárba, amíg a Tartuffe – negyvenötezer livre-t.

Karig Sára fordítása

TARTUFFE

...Bűn, ugyan már,
Gyónjad a fülembé, mi bűn még, s kövesd el,
Azon melegében föloldozlak, drágám,
Van hozzá nexusom, áldassék a neve...

Kovács András Ferenc Hommage à Molière

Játszsz, möszió, hiszekedj csak:
Csurran a cseppen...

Gyertyaviasként éget a nincs –
Pillanatig még

Fáj, de nem annyira már...

Mint ecetes nevetés a nyelven,

Gyors szitok úgy gyűl a gyáva fogak közt –

Ó, kikacagni

Kéne a testből a lelket, a kurvát,

Ha helyettünk halált komédiázik,

Tűnő percekkel hentereg szegényke,

Adja a boldogot, összekomázik a szajha

A színpadi fényben a semmivel is –

Képmutatók, szeretők, szereplők

Nézik a nagy kacagásban fölköhögött örömet:

Bársony a légszomj,

Lágy cafatokban leng a torokban az undor,

Szép cafatokban lóg ki, fityeg ki a szájból a

Függöny.

Simone Weil: Begyökerezetlenség és nemzet

Ha nem tévedek, Európában először Franciaországban, Richelieu-nél jelent meg az állam, mint a hűség tárgya. Előtte vallásos érzelmekkel kötődtek az emberek a közjóhoz, az országhoz, a királyhoz, a földesúrhoz. Richelieu volt az első, aki alapvetően írta elő, hogy ha valaki közfunkciót lát el, nem a köznek, nem a királynak tartozik feltétlen hűséggel, hanem az államnak és csakis neki. Nehéz az államot pontosan definiálni. Sajnos azonban nem kétkelhetünk abban, hogy ez a szó reális entitást jelöl. Richelieu a korára oly jellemző józansággal tett különbséget moralitás és politika között, s világosan definiálta is e különbséget, melynek nem ismerete azóta is sok zavart okoz. Körülbelül ezt mondta: vigyázni kell arra, hogy ne ugyanazon módszerekkel törekedjünk az állam üdvére, mint a lelkünk üdvösségére; ugyanis a lélek üdvé a túlvilágon valósul meg, ellentétben az állammal, mely csak e világban érhető el. Ez a kegyetlen igazság. A keresztény mindebből csak egy következtetést vonhat le: a lélek üdvének, vagyis Istennek totális, abszolút, feltétel nélküli hűséggel

tartozunk, míg az államra irányuló lojalitásunk csak korlátozott és feltételes.

Lehet, hogy Richelieu őszintén kereszténynek hitte és vallotta magát, következtetése mégis egészen más volt. Azt vallotta, hogy az államérdek képviselőjének és alárendeltjeinek kötelessége, hogy minden eszközzel, kivételek nélkül, saját személyes szükségleteik feloldozása árán is ezt a célt szolgálják, dacolva uralkodóval, néppel, idegen országokkal és bármifajta kötelezettségekkel. (...)

Az igazi bálványimádás tárgya mindig valami olyasmire hasonlatos, mint az állam. Ez volt az a bűn, melynek elkövetésére az ördög rá akarta bírni Krisztust, amikor világi királyságot ajánlott neki. Krisztus visszautasította, Richelieu elfogadta. Meg is kapta jutalmát. Mindig meg volt arról győződve, hogy hitének megfelelően cselekszik, és bizonyos értelemben ez így is volt.

Az állam iránti odaadása gyökértelessé tette Franciaországot. Politikájának lényege az volt, hogy szisztematikusan mindent megölgjön az országban, ami spontán módon született. Mindezt azért, hogy elpusztítson mindent, ami szembe helyezkedhet az állammal. Ha úgy tűnik, hogy ezt a tevékenységét határok közé szorította, ez csak látszat,

mert korán nekikezdett, és eléggé ügyes volt ahhoz, hogy fokozatosan érje el a célját. Elegendő elolvasni Corneille ajánlásait, hogy megérezzük, milyen visszataszító szolgaságba kényszerültek a legnagyobb szellemek. Azóta a nemzeti dicsőség szégyenfoltját elkerülendő, azt találták mondani erre, hogy ez csak a kor udvarias nyelvhasználatát tükrözi. De ez egy hazugság. (...)

Az irodalomnak jelzésértéke van, de olyan jel ez, ami nem csap be. Corneille szolgálai nyelve azt mutatja, hogy Richelieu az emberi szellemet is szolgaságba akarta kényszeríteni. Nem saját személyének szolgálatába, mert önmegtágadása valószínűleg őszinte volt, hanem az állam szolgálatába, melyet ő testesített meg. (...) A Fronde' kitörése után, mely kezdetben sok szempontból 1789-et előlegezte meg, XIV. Lajos inkább diktátor-szellemben, mint legitim uralkodóként szállt a trónra. Ezt fejezte ki mondása: „Az állam én vagyok.” Ez nem egy király gondolata. XIV. Lajos kezdetben

megjutalmazta és bátorította a neki szolgáló ragyogó elmék sokaságát. Ám még intenzívebben folytatta Richelieu politikáját. Rövid időn belül Franciaországot erkölcsi sivataggá alacsonyította, nem is beszélve az anyagi nyomorról. Gondolhatjuk, hogy például Molière sem szórakozásból írta a Mizantrópot.

A terror, a feljelentgetések tönkretették az országot. Az állam bálványozása, ami az uralkodó bálványozásával volt egyenértékű, oly szemérmetlen módon történt, hogy minden keresztény érzületű ember számára kihívást jelentett. (...) XIV. Lajos idején a francia egyház a király személyi kultuszát szolgálta, és még vallási téren is engedelmességre kényszerült. A következő század antiklerikalizmusát jórészt az egyháznak az uralkodó iránti szolgáló magatartása okozta.

Gutbrod Gizella fordítása

1 Fronde: az 1648 és 1653 közötti franciaországi zavargások elnevezése (jelentése: „parittya”), melyek során a főnemesség, a bíróság egyes képviselői és a párizsi nép meg akarta akadályozni a még kiskorú XIV. Lajos miniszterének, Mazarin bíborosnak az abszolút királyi hatalom kiépítését célzó törekvéseit. A polgárháborús méreteket öltő lázadást végül a királyi erők legyőzték. A Tartuffe-ben is valószínűleg a Fronde-ra utalnak azok a sorok, melyekben Orgon a múltban megtévedt barátjáról, Argasról, és annak kompromittáló papírokat tartalmazó ládikájáról beszél.

Molière: Tartuffe
V. felvonás 7. jelenet. Részlet.

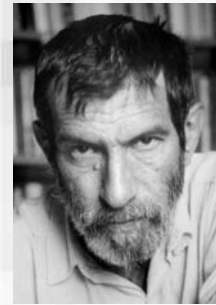
Vas István fordításában
RENDŐRHADNAGY

A veszélyből, uram, térjen magához újra.
Uralkodónkat a hazugság undorítja,
Szeme az emberi szivekbe lát bele,
S nem téveszti meg a csalók művészetét.
Helyes ítélete, finom, nagyszerű lelke
Az élet menetét mindig jól megfigyelte,
Mindig megfékezi nagy indulatait,
Soha szilárd esze végletbe nem esik.
Megadja az igaz jámbor fénykoszorúját,
De nem lesz soha e buzgalma elvakultság,
S bárhogy tiszteli a szentet, az igazit,
Az álszentektől ő éppúgy undorodik.
Ez sem elég ravasz ahhoz, hogy őt becsapja,
Mert nem szedheti rá, semmi ördögi csapda.
Tiszta és átható szemének sugara
Behatolt e szív aljas zugaiba.
Őnt vádolta be ő, de saját maga végre
E tett folytán jutott a bíróság kezére,
Egy hirhedett csaló, kit a fejedelem
Régóta keres, mindig más neveken,
Oly sok terheli őt, annyi fekete bűne,
Hogy egész kötetek telnének ki belőle,
Uralkodónk, kit a csalás visszataszít,
Gyűlölte gonosz hálátlanságait,
Most még e legnagyobb szörnytetét is kívárta,
S engem csupán azért adott szolgálatára,
Hogy lássuk csak, mit is mer még a szemtelen,
És leleplezzük itt, ön előtt, hirtelen.
És elrendelte, hogy ami írást e gaznak
Ön kiszolgáltattott, most tőle elkobozzák,
S hatalma a kötetést érvényteleníti,
Mellyel ön javait átengedte neki,
Végül az ön bűnét, melybe titkon, barátja
Szökésekor esett, ezennel megbocsátja,
Ezzel hálálja még azt az odaadást,
Mellyel ön valaha az ő pártjára állt,
És így mutatja meg, hogy jó szíve a bajban
Megjutalmazza azt, ki jól szolgálta hajdan.
Hogy nem felejtje el soha az érdemet,
S emlékezete nem a rosszat őrzi meg.

Nem ismerek örökebb, vagyis aktuálisabb történetet arról, ami mindnyájunkat szüntelenül körülvesz. Körül és belül – mindannyiunkban van ugyanis kisebb-nagyobb tartuffésség és orgonosság, azt hiszem tehát, hogy ha nem is szívderítő, de jó és hasznos tettenézni, legalábbis tudni róla írtunkban, néztünkben, olvastunkban.

Parti Nagy Lajos

Magyar Tartuffe-fordítók:
Fekete Soma (1847)
Kazinczy Gábor (1863, Arany János javításaival)
Gábor Andor
Ivánfi Jenő
Jankovich Ferenc
Vas István (1951)
Petri György (1993)
Parti Nagy Lajos (2006)

Petri György fordításában
RENDŐRTISZT

Nyugodjon meg uram! Olyan király alatt élünk, aki nem tűri a szélhámosokat, olyan király alatt, ki a szivekbe lát, és leleplezi a csalók fondorlatát.
Hála csodálatos ítélőerejének
mindent világosan lát és helyesen ítél meg;
szilárd szelleme mindig helyes irányt követ:
semmit el nem túloz, semmit el nem siet.
Glóriát nyernek tőle a hívő jámborok,
a hite tündököl, de sohasem bigott,
az igazak előtt szíve szélesre tárva,
de a hamisakat iszonyodva utálja,
még ez itt, ez se tudja őt megtéveszteni,
a legravaszabb csapdát rögtön észreveszi,
azonnal behatolt világos szelleme
e mocskos és csalárd szív rejtekeibe.
Őnt vádolta be, és magát árulta el,
most majd az isteni törvény előtt felel.
Hirhedt csaló, a király már körözteti rég,
de mindig cserélgette számtalan álnévét.
Sötét teteteinek listája hosszú lenne,
bűnlajstroma több testes kötetet is kitenne.
Ennyi undorító hálátlanság hallatán
uralkodónk alig bírt uralkodni magán,
s azért rendelte el, hogy ön elé vigyem,
hogy arcátlansága nyilvánvaló legyen.
S visszaadom ezennel az összes iratot,
amit e nyomorultra egykor ön rábízott,
és királyi parancsra az okmány, amiben
mindenét rátestálta, mától érvénytelen.
Végül azt a kis bűnt, melybe titkon barátja
szökésekor esett, kegyesen megbocsátja.
Ezzel jutalmazza most az odaadást,
hogy annak idején az ő pártjára állt,
megmutatva, hogy nála, mikor hinni se mernék,
akkor is viszonzásra talál mindig a hűség,
hogy nem felejtje el soha az érdemet,
emlékezete nem a rosszat őrzi meg.

Molière 1664-ben. Charles Courtry rajza ifj. Michel Comelle elveszett festménye nyomán.

Parti Nagy Lajos szabad fordításában
RENDŐR

Korunk a rend kora, ezt előrebocsátom,
A kor rendje pedig, nos, megköveteli,
Hogy idejekorán legyen rend. Királyunk
Nem tűr korrupciót, csalást, szélhámiát.
S mivel vesébe lát, előtte meg nem áll
Mutyi és hamisság, álszent szemforgatás.
A konkrét esetben, nagy intellektussal
Párosult szent hite reflektorfényénél
Újólág sikerült egy veszedelmes és
Régóta körözött bűnözőt arányos
Testi kényszerítést fogantatosítva
Ártalmatlanná tenni. Előzőekben
A mondott illető, bizonyos T. kegyes
Uralkodónk színe előtt vádolta meg
Saját jötevőjét felségámulással.
De felséges urunk, nem is kell mondanom,
Átlátott szitává... illetve a szitán,
S azért küldött velem engem, hogy éppen itt
Bizonyosodjam meg, szembesítve e ház
Jámbor, jóhiszemű, királyhű urával.
Kérdés van? Ne legyen. Nincs mit. Én köszönöm.
(Orgonnak)
Nos, Orgon barátom, megnyugodhat. Urunk
Ama kissé furcsa adománylevelet
Megsemmisítette. A saját kezével.
A vagyona öné. Vigyázzon magára,
S vigyázzunk önre, hisz megtért alattvalónk.
Örökre, nemdebár. Ami pedig ama
Kis szeplőt illeti előéletünkön,
Lesz mód elsikálni. Sic itur ad acta...
Előbb összevonta szemöldökét urunk,
Aztán felkacagott. A sas nem fog legyet.
Hozzátok! Indulunk.

Beszéd a farizeusok és az írástudók ellen Máté evangéliuma, 23. fejezet.

¹Jézus ekkor a néphez és a tanítványokhoz fordult, ²ezekkel a szavakkal: „Az írástudók és a farizeusok Mózes tanítói székében ülnek. ³Tegyetek meg és tartsatok meg ezért mindent, amit mondanak nektek, de tetteikben ne kövessétek őket, mert bár tanítják, de tetté nem váltják. ⁴Elviselhetetlenül nehéz terheket hordanak össze és raknak az emberek vállára, de maguk ujjal sem hajlandók mozdítani rajta. ⁵Minden tettükben az vezeti őket, hogy az emberek előtt feltűnjenek. Szélesre szabják imaszíjukat és megnagyobbítják köntösükön a bojtokat. ⁶Szívesen elfoglalják a lakomákon a főhelyeket és a zsinagógában az első székeket, ⁷szeretik, ha a tereken köszöntik s rabbinak szólítják őket az emberek. ⁸Ti ne hívassátok magatokat rabbinak, mert egy a ti mesteretek, ti pedig mindnyájan testvérek vagytok. ⁹Atyának se szólítsatok senkit a földön, mert egy a ti Atyátok, a mennyei. ¹⁰Tanítónak se hívassátok magatokat, mert egy a ti tanítótok, Krisztus. ¹¹Aki nagyobb közületek, az a szolgátok lesz. ¹²Aki felmagasztalja magát, azt megalázzák, aki megalázza magát, azt felmagasztalják.

Az írástudók és a farizeusok képmutatása.

¹³Jaj nektek, írástudók és farizeusok, ti képmutatók! Bezárjátok a mennyek országát az emberek előtt. Magatok nem mentek be, s akik be szeretnének jutni, azokat meg nem engeditek be. ¹⁴Jaj nektek, írástudók és képmutató farizeusok, mert felemésztitek az özvegyek és árvák vagyonát. Közben nagyokat imádkoztok, ezért nagyobb ítélet vár rátok. ¹⁵Jaj nektek, írástudók és farizeusok, ti képmutatók! Bejártok tengert és szárazföldet, hogy egyetlen áttérőt szerezzetek, s ha sikerül, a kárhozat fiává teszitek, kétszerte inkább magatoknál. ¹⁶Jaj nektek, vak vezetők! A szűnyogot kiszűritek, a tevét meg lenyelitek.(...) ²⁵Jaj nektek, farizeusok és írástudók, ti képmutatók! Tisztára mossátok a pohámak és a tálnak a külsejét, belül azonban tele vagytok rablással és mértéktelenséggel. ²⁶Te vak farizeus! Előbb belül tisztítsd ki a poharat és a tálat, akkor majd kívül is tiszta lesz. ²⁷Jaj nektek, farizeusok és írástudók, ti képmutatók! Fehérre meszelt sírokhhoz hasonlítok, amelyek kívülről szépnek látszanak, de belül tele vannak a halottak csontjaival s mindenféle undoksággal. ²⁸Így ti is kívülről igazaknak látszotok az emberek szemében, de belül tele vagytok képmutatással és gonosszággal. ²⁹Jaj nektek, farizeusok és írástudók, ti képmutatók!

A műsorfűzetben szereplő szövegek szerkesztett, rövidített formában kerülnek közlésre. A másként nem jelölt szövegrészek Vörös Imre összefoglaló tanulmánya alapján készültek.

Források:

A klasszicizmus. A szövegeket válogatta és fordította Rónay György. Gondolat, 1967.

Molière: Drámák. Petri György fordításában. Jelenkor Kiadó, 1999.

Pelle János: Ész és szenvedély. Irodalom és filozófia a francia felvilágosodás korában. Gondolat, 1982.

Bulgakov: Molière úr élete. Tulipán Kiadó – Holló és Társa.

Simone Weil: Begyökerezettség. Gondolat Kiadó, 2012.

Vörös Imre: Molière: Tartuffe. Akkord Kiadó, 1997.

Blaise Pascal: Vidéki levelek. Palatinus, 2002.

Francois Rey – Jean Lacouture: Molière et le Roi. L'affaire Tartuffe. Éditions du Seuil, 2007.

Molière összes drámái. Szerkesztette és Süpek Ottó jegyzetei alapján a jegyzeteket készítette Lackfi János. Osiris Kiadó, 2002.

Örkényi István Színház Nonprofit Kft. 2015.

Felelős kiadó: Mácsai Pál

Szerkesztő: Ari-Nagy Barbara

Fotó: Gordon Eszter

Nyomda: deMAX Művek Nyomdaipari Kft.

Grafika: Bagossy Levente